

О. І. Скловська,
кандидат історичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри соціально-гуманітарних наук
Державної льотної академії України (Кіровоград)

ВИБІР ОПТИМАЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ МОДЕЛІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто філософсько-постметафізичні принципи взаємозв'язку цивілізованого професіоналізму і демократичного патріотизму при виборі оптимальної моделі зовнішньополітичного розвитку України.

Ключові слова: оптимальна модель зовнішньополітичного розвитку, цивілізаційно-шляхетні основи буття суверенної країни, пріоритети національної безпеки, філософія української ідеї.

Е. И. Скловская
ВЫБОР ОПТИМАЛЬНОЙ
ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены философско-постметафизические принципы взаимосвязи цивилизованного профессионализма и демократического патриотизма при выборе оптимальной модели внешнеполитического развития Украины.

Ключевые слова: оптимальная модель внешнеполитического развития, цивилизационно-благородные основы бытия суверенной страны, приоритеты национальной безопасности, философия украинской идеи.

O. I. Sklovska
CHOICE OF THE OPTIMAL EXTERNAL
POLITICAL MODEL OF UKRAINE

In the article philosophical-postmetaphysical principles of interconnection of the civilized professionalism and democratic patriotism in the choice of optimal model of Ukraine's external political model are considered.

Key words: optimal model of foreign policy development, noble civilization base of life for sovereign state, priorities of national safety, philosophy of the Ukrainian idea.

Постановка проблеми. Україна під час глобального «зіткнення» з усім обсягом кризових явищ намагається системно відповісти на прояви державного дилетантизму, політичного невігластва, націоналізму, націонал-нігілізму тощо.

У загальному вигляді питання взаємовпливу вибору оптимальної моделі зовнішньополітичного співробітництва України та її національної ідеї державотворення має бути поставлене так: «Чи притаманний офіційній еліті вільний вибір зовнішніх пріоритетів, які можна пов'язати із вдалим вирішенням проблем національної безпеки?» Саме у розумінні сутності пріоритетів національної безпеки і закладений оптимальний пошук критеріїв оптимізації українського буття.

Аналіз досліджень і публікацій. Досвід постметафізичного розуміння зовнішніх пріоритетів України (-Русі) зафіксував лише за останні 1,5 тис. років чотири моделі втілення національної ідеї, як-от: «князівсько-етногенетична» («із варяг у греки»), «пасіонарно-гетьманська» (Б. Хмельницький та ін.), «шляхетно-просвітянська» (Т. Шевченко, М. Гоголь, М. Драгоманов та ін.), вульгарно-соціоцентрична (Л. Каганович, М. Хрущов та ін.). На межі ХХ–ХХІ ст. виникли різні «романтично-етноцентричні варіації» зазначених моделей. Український науковець О. Соскін, директор Інституту трансформації суспільства, професор кафедри міжнародної економіки та підприємництва Національної

академії управління, керівник проекту зі створення Центрів європейської та євроатлантичної інтеграції в регіонах України, дає всім цим «реформаторським» моделям влучне узагальнення в терміні «карнавалізація». Саме завдяки колективу Інституту трансформації суспільства, який видає науковий журнал «Економічний часопис-XXI», наша громадськість почала знайомитися з науковими дискусійними матеріалами, які важливі для осмислення субстанційно-онтологічного виміру «оптимальної моделі...». Зокрема такими є критичні науково-методологічні праці О. Соскіна [11]. У науковій літературі тільки останнім часом з'явилися певні реалістичні розробки деяких елементів стратегії розвитку [1; 2; 11].

Мета статті: на основі ціннісно-онтологічних концептів з'ясувати субстанційно-якісні моменти буття (слов'яно-православні традиції) та футурологічні інновації (західної цивілізації), критично сприймаючи як вульгарно-соціологічні, так і неопозитивістсько-етноцентричні тлумачення національного буття, щоб подолати стереотип «геостратегічного пішака на міжнародній шахівниці» у «свідомості пересічного українця» за допомогою «громадського суспільства», еволюційно долаючи негативні обставини, що заважають «цивілізаційному виживанню української нації» після аварії на ЧАЕС тощо.

Новизна нашого дослідження в тому, щоб оптимістично осмислити становлення вітчизняної моделі зовнішньополітичного розвитку України, порівнюючи

національну ідею з порадами вітчизняних корифеїв, що передбачали значний ріст авторитету України в міжнародному співтоваристві.

Основні результати дослідження. Україні для оптимізації моделі зовнішньополітичного розвитку необхідно професійно осмислити ключові слова, що відбивають глибинний сенс «національного буття», у тому числі наше уявлення про субстанційно-дискурсивне розуміння поняття «національна безпека України».

Використання цього терміну дозволяє виявити в «моделі розвитку» присутність «соціального служіння», оскільки соціум розкриває своє гуманістичне значення саме під час евристичного порівняння української ідеї із концептом «вибір оптимальної моделі...», відобразивши вектори-тенденції сучасного суспільства в умовах заострення глобальних проявів економічної кризи, що посилює громадянський рух, аби усунути загрозу виживанню людства у найближчій та середньостроковій перспективі тощо.

Тому, тільки розкривши філософський і соціокультурний зміст модусу «української національної ідеї» як процесу «саморегуляції націєтворення та самозбереження національної ідентифікації» можна з'ясувати наше місце і роль у глобальних «зіткненнях цивілізацій» (С. Гантінгтон), що є втіленням одного із видів «пасіонарної енергії» (Л. Гумільов), саме по лінії етносоціального розлому «Схід – Захід». Вибір «оптимальної моделі...» в Україні є іманентним опредметненням громадянських свобод, коли виявляється істинне до них ставлення пересічного українця, соціуму, влади – з одного боку, і відповідних дій «служителів Феміди» – з другого [7; 9; 10].

Розпредметнення поняття «виживання історичної нації» має паралельно відтворювати громадську відповідь щодо втілення «цивілізованої української ідеї», але зіставляючи її ціннісні характеристики із тлумаченням національної ідеї наших «братів-слов'ян» (Росія, Білорусь), сусідами у ближньому зарубіжжі (Польща, Румунія, Словаччина, Чехія, Угорщина), традиційними партнерами в пострадянському просторі (Казахстан, Таджикистан, Узбекистан, Азербайджан, Грузія); паралельно дізнаючись, яке місце займає наша країна у планах усесвітніх релігійних (Ватикан), політичних (НАТО), економічних (ЄС) центрів, що впливають на хід європейської цивілізації.

Постметафізичне розуміння процесу «зіткнення цивілізацій» дозволяє поставити питання: «Як цей процес доречніше відображати в етносоціальних і соціокультурних термінах?» Адже оптимальна зовнішньополітична модель України має відбивати ставлення нашої держави й до так званих протиріч Півдня і Півночі, й до гострих міжцивілізаційних конфліктів, що провокують гонку озброєння (Афганістан, Ірак, Іран, Палестина, Пакистан).

Кожна історична доба втілення української національної ідеї демонструє певну міру використання апріорних європейських цінностей. Національна безпека України – це специфічна ціннісна галузь, за допомогою якої влада та соціум вчасно опановують внутрішнім і зовнішнім етносоціальним простором, концентруючи всі офіційні та неофіційні патріотичні вчинки для виживання нації, привертаючи увагу громадян-патріотів до рівня нашої цивілізаційної адаптації до умов багатоконфесійного, багатоконфліктного і нестабільного світу тощо.

«Вибір оптимальної моделі...» створює національну надію, оскільки стимулює патріотичну еліту на пошук

пріоритетів діяльності, що зумовлює демократичну саморегуляцію. Іншими словами, за допомогою громадянського суспільства стимулюється подальший цивілізаційний діалог (слов'яно-православний, західно-християнський, єврейсько-мусульманський – складники української політичної нації) [5; 6; 7; 11].

Розглядаючи становлення в Україні політичної нації як носія європейських цінностей, слід зазначити, що в системі «ідеалів Європи» виділяється співвідношення порядку і толерантності, прав та свобод людини і громадянина, титульного етносу й меншин (російськомовне, болгаромовне, молдавськомовне, угорськомовне та ін. населення). Тільки у Кіровограді нині проживають люди понад 90 національностей, більшість із яких беруть участь у діяльності національно-культурних товариств. Етнокультурне розмаїття є доволі складним, але природним для українців явищем, що існувало протягом століть. Проте як фактор «народної дипломатії» воно виявилось на межі ХХ–ХХІ ст.

Сучасний момент розбудови національної держави позитивно сприймається громадською думкою в Україні. Особливо молодь почала більш-менш правильно розуміти умови вільного вибору блокового чи позаблокового статусу України, а також її право вступати до ОДКБ, НАТО, ЄС та інших міжнародних організацій. Наш оптимальний вибір визначається об'єктивними і суб'єктивними обставинами, тобто тими або іншими державними та громадськими відповідями на загрози, що суттєво впливають на реалізацію нашого права вибору, зокрема під тиском авторитарних, радикальних, ліберальних або консервативних цінностей, кожна із яких має парадигмальний характер.

Консервативні ідеали, наприклад, сьогодні найбільш повно відбивають сутність національної ідеї та її саморегулятивну геополітичну онтологізацію. «Тим паче, що всі заходи, які вони (Кабінет Міністрів, Верховна Рада, Національний банк, Президент України) вживають, мають (ще не так давно мали. – Авт.) конвульсивний характер і вживаються за принципом «залатування бюджетних дір. – підкреслює проф. О. Соскін. – Водночас, обсяги міжнародних резервів НБУ значно скоротилися... Фактично втрачено \$10 млрд. у 2009 році...» [11, с. 17].

«Опора на власні сили», «віра в історичне призначення України» – це ті принципи зовнішньої політики, які яскраво підтверджують високий статус наших партнерських стосунків за всіма напрямками. Невипадково, починаючи з лютого 2010 року, офіційні кола на Сході та Заході декларують неабияку підтримку наших реформаторських інноваційних моделей, що дозволяє патріотичній еліті України прийняти зважені рішення – зокрема обрати оптимальну зовнішньополітичну модель. Загрозливі фінансові труднощі у Греції, Болгарії, Румунії, країнах Балтії ще раз підкреслюють необачність ігнорування громадянських заходів, спрямованих на захист нашого суверенітету, чи можливої підміни народного волевиявлення келійним рішенням на користь того або іншого «політичного Герострата», фінансового ділка тощо.

Надання пільг за російський газ і збереження військово-морської бази у Севастополі (яка у менталітеті росіян є важливим символом оновлення слов'яно-православної цивілізації) реально уможливають дипломатичний успіх на Сході, але без будь-якого припинення національної гідності, зокрема перед панслов'янськими, панісламськими або панамериканськими фундаменталістами. Навіть демаркація кордонів із

Росією теж має посилити наші позиції у порівняно близьких територіально-конфліктних зонах, зокрема із країнами-сусідами, що входять до НАТО.

Громадський пошук «оптимальної моделі...» змушує ще більш прискіпливо розглянути спадщину вітчизняних корифеїв: «Чужому навчайтесь, а свого не цурайтесь», – мудро казав Великий Кобзар. Отже, спадщина Т. Шевченка, М. Гоголя, І. Франка, М. Драгоманова, В. Вернадського і багатьох їх нащадків підкреслює те, що у нас немає принципових розбіжностей цивілізаційного порядку із сусідами. Багатогранність української національної ідеї, яка ввійшла в архетипи історичної пам'яті, дозволяє нам сподіватися на особливу духовну місію у світі. Адже ще від часів освоєння шляху «із варяг у греки» європейські країни визнавали значення України-Русі. Нині теж посилюється міжнародна роль нашої країни, зокрема у доланні непорозуміння як серед країн СНД, так і між Сходом та Заходом. Україна має бути у складі «сім'ї великій, вільній, новій» (Т. Шевченко) – це імператив національної безпеки.

Україна може ввійти в таку «велику сім'ю» не як дургорядний родич або пішак на «геостратегічній шахівниці», що обтяжений комплексом націонал-егоїзму чи націонал-нігілізму. Нагадаємо, як М. Гоголь, виявляючи свої містично-футурологічні здібності, розкрив нащадкам козацької нації ментально-геокультурні пріоритети слов'яно-православної цивілізації. У творі «Тарас Бульба» він визначає чотири символи – носії національної свідомості:

1. «Тарас» – концептуально символізує цивілізаційно-патріотичну мудрість старшого покоління; дуже схожий на біблейського Авраама, що жертвує рідного сина заради національної ідеї, тобто, захищаючи модель, спрямовану на втілення правди Христової.

2. «Остап» – апріорі символізує пасіонарія-націоналіста, котрий чесно виконав борг перед Вітчизною – і гине за свободу. Сенс Вітчизни має нульовий вимір для денационалізованої еліти.

3. «Андрій» – символізує демонізм націонал-нігілізму (хохли, малороси), що нехтує чеснотами козацького товариства.

4. «Янкель» – символізує триумф і трагедію спілкування автохтонів, що дали назву рідній землі зі всіма складовими політичної нації. За титульним етносом тягнуться меншини, які століттями були прихильниками «історичного компромісу», тобто еволюційного збирання навколо української ідеї всіх українських меншин, незважаючи на їх етноконфесійні риси, у тому числі татар, євреїв, караїмів, кримчаків тощо.

Становлення української політичної нації поєднує навколо «Києва – матері міст руських» усі етнотериторіальні й конфесійні складники.

Потенційні можливості «оптимальної моделі» відмічають багато дослідників на Заході. Наприклад, З. Бжезинський («Велика шахівниця. Панування Америки та її геостратегічні імперативи») обумовлює український зовнішньополітичний успіх саме інноваційним гальмуванням вектору нашої духовної сили. Але досвід націєтворення показує те, що потрібний баланс між «інноваціями і минулим», тому пріоритет у обговоренні української ідеї не можна віддати демагогам.

Висновки. Яку країну взяти за взірць втілення оптимальної зовнішньополітичної моделі України між Сходом і Заходом: США, Канаду, Швейцарію, а може, Росію, Казахстан, Білорусь чи Польщу? Молода генерація пам'ятає, що слава України-Русі була колись на шляху «із варяг у греки». І архетипи міцної національної ідеї збереглися в історичній пам'яті носіїв цивілізовано-генопатріотизму.

Актуалізація проблеми пошуку оптимальної моделі зовнішньополітичного розвитку має корелюватись як у підвищенні рівня професійної культури духовної еліти, так і в контексті філософських пошуків експертної спільноти; також потрібно більш наполегливо вирішувати питання входження України до європейського правового простору, використовуючи можливості неформальних громадських організацій і всю силу авторитету народної дипломатії.

Література

1. Аксьонова В. І. Актуалізація проблеми професійної культури в контексті філософії освіти // Філософські пошуки. Вип. XXVIII; за ред. М. М. Верникова. – Львів – Одеса; Cogito, 2008. – С. 146–155.
2. Бажал Ю. М. Інвестиційні ресурси та пріоритетні напрямки інноваційного розвитку // Ю. М. Бажал, І. В. Одетюк. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку; за ред. В. М. Гейця. – К.: Фінекс, 2003. – С. 684–694.
3. Дугин А. Основы геополитики / А. Дугин. – М.: Арктогея, 1999. – 128 с.
4. Зінченко В. Соціально-економічне несвідоме в ідеологемах політичної влади і девіаціях суспільства / В. Зінченко // Економічний часопис-XXI. – 2009. – № 9–10. – С. 50–53.
5. Колесник В. І. Корпоративна культура: актуальні проблеми сучасної практики: [учеб.-метод. посібник] / В. І. Колесник, Е. І. Скловська; науч. ред. М. В. Кашуба. – Кировоград: ГЛАУ, 2006. – 132 с.
6. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 148 с.
7. Любивий Я. В. Гуманістичні інтенції сучасних самоорганізаційних концепцій // Гуманізм: сучасні інтерпретації та перспективи; відп. ред. В. С. Пазенок. – К.: Укр. центр духовної культури, 2001. – С. 288–377.
8. Назарбаєв Н. А. В потоке истории / Н. А. Назарбаєв. – Алмати: Атамурта, 1999. – 117 с.
9. Пазенок В. С. Феномен свободи в сучасних західних філософських концепціях / В. С. Пазенок // Свобода: Сучасні виміри та альтернативи. – К.: Укр. центр духовної культури, 2004. – С. 11–56.
10. Плавич В. П. Проблеми входження України до європейського правового простору / В. П. Плавич // Юридична Україна. – 2003. – № 5. – С. 24–27.
11. Соскін О. І. Шляхи подолання фінансово-економічної кризи в Україні / О. І. Соскін // Економічний часопис-XXI. – 2009. – № 9–10. – С. 17–19; Соскін О. І. Механізми адаптації економічної моделі України до сучасних цивілізаційно-глобалізаційних зсувів / О. І. Соскін // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 2(104). – С. 16–27; Соскін О. І. Шляхи реалізації геоекономічної моделі України в євразійському просторі / О. І. Соскін // Економіка та держава. – 2010. – № 7. – С. 4–9.

Стаття надійшла до редакції 19 червня 2010 року